

ЛОКАЛЬНИЙ ПОЛІТИЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ТА ПОЛІТИЧНЕ ЛІДЕРСТВО МІСЦЕВОЇ ГРОМАДИ: УКРАЇНСЬКА ТА ЗАРУБІЖНА ПЕРСПЕКТИВИ

Хмельников А. О.,
*кандидат політичних наук,
депутат
Дніпровської міської ради
ORCID ID: 0000-0002-9343-8161
artemhmelnykov22@protonmail.com*

Стаття присвячена вивченню локального політичного менеджменту, який виступає одним з ключових понять новітньої галузі сучасної політології. Мета дослідження – виявлення спільних і відмінних рис між явищами локального політичного менеджменту та лідерства в західній та східній політичній традиціях. Охарактеризовано відмінність локального політичного менеджменту від публічного врядування та адміністрування. Було підкреслено, що потреба демократичного узгодження політичних інтересів, діалогу між громадою і владою є досить гострою для сучасної України. Проаналізовано інституалізацію локальних політичних партій і рухів, формування повноцінного локального політичного порядку денного, система локальних публічних політичних обговорень. Розкрито значення політичного аспекту лідерства місцевої громади, який полягає у можливостях змінювати політичну ситуацію на місцевому рівні. З'ясовано, що вирішальним чинником є здатність та спроможність громадян сприйняти керівництво лідера. Виявлено, що політичний лідер місцевої громади здійснює політико-селективну функцію: розмежовує другорядні та нагальні потреби громади. Доведено, що партійні місцеві вибори є передумовою для перемоги на загальнонаціональному рівні. Встановлено, що в умовах сучасної України велике значення має неформальна належність громадських спільнот до партійних структур. Припущено, що реструктуризація вітчизняної партійної системи будуть здійснюватися лише після перемоги нашої держави в драматичних визвольних змаганнях, які тривають з лютого 2022 року. З'ясовано, що бренд потужного та успішного партійного об'єднання забезпечує канал комунікації з політично ангажованими громадянами. Встановлено, що сучасний лідер місцевої громади, як у сталих демократія, так і в трансформаційних державах, повинен володіти «мистецтвом» впливу на аудиторію як особисто, на так і через посередництво медіа. Розглянуто умови політичної конкуренції та їх вплив на зв'язок між лідером та громадою. Вказано на специфіку персональних кейсів розвитку місцевих політичних лідерів в Україні. Зроблено висновок, що зв'язок між політичними групами та конкретними особистостями вимагає наявності психологічних вольових засад для забезпечення певного вектору перетворень. Обґрунтовано, що локальне політичного лідерства та політичний менеджмент є невід'ємними частинами політичних механізмів стратегічного розвитку громади як у східній, так і в західній політичних традиціях.

Ключові слова: політичне лідерство, локальний політичний менеджмент, політичний порядок денний, локальна політика, локальні політичні інтереси, західна політична традиція, східна політична традиція.

Постановка проблеми. Локальний політичний менеджмент виступає одним з ключових понять новітньої галузі сучасної політології – локальної політики. Його визначення здійснюється за двома традиційними напрямками аналізу політики: політичного управління та політичного представництва. Відмінність локального політичного менеджменту від публічного врядування та адміністрування полягає в тому, що на локальному рівні необхідно здійснювати щонайбільше процедурно-директивну управлінську діяльність бюрократичного типу. Натомість існує потреба демократичного узгодження політичних інтересів, діалогу між громадою і владою, реалізації стратегічного політичного розвитку громади тощо. Останній включає інституалізацію локальних політичних партій і рухів, формування

повноцінного локального політичного порядку денного, система локальних публічних політичних обговорень. В сучасній Україні в умовах децентралізації великого значення набуває локальне політичне лідерство. Воно актуалізується внаслідок уособлення конкретних досягнень та прогресу місцевих громад в особах конкретних локальних лідерів та посадових осіб місцевого самоврядування. Що більш дієздатним є місцевий лідер (при цьому, це не обов'язково міський голова) то більш динамічним є й місцевий політичний розвиток. Також відбувається наближення інститутів політичного представництва в Україні до рівня розвинених демократичних держав. Співвідношення локального політичного менеджменту і локального політичного лідерства в інституційному аспекті відповідає на питання: чи обов'язковим є відповідність політичного (згідно із західною традицією) і посадового лідерства (згідно із східною традицією). А також доцільним є вивчення питання соціокультурних та громадсько-політичних передумов формування інституту локального політичного лідерства. Отже, тематика є актуальною як з точки зору наукових інтересів сучасної політичної науки, так з точки зору практичного розвитку локальних громад України.

Аналіз публікацій. Зарубіжні вчені активно аналізують інституційні контексти сучасного політичного лідерства. Р. Елгі звертається до основ та суперечливих розрахунків у вивченні політичного лідерства (Elgie 2016), П. Т. Харт, Дж. Кейн і Г. Патапан з'ясовують походження, динаміка та наслідки розпорошеного демократичного лідерства (Hart, Kane & Patapan 2009), Дж. Кейн і Х. Патапан розглядають належне демократичне лідерство в контексті процесів судження у сучасних демократіях (Kane & Patapan 2014). Поряд з цим, актуальним є виявлення спільних і відмінних рис між явищами локального політичного менеджменту та лідерства в українській та зарубіжній політичній традиціях.

Метою статті є виявлення спільних і відмінних рис між явищами локального політичного менеджменту та лідерства в західній та східній політичній традиціях. Завданням статті є встановлення принципів структурної диференціації між політичним менеджментом та політичним лідерством на локальному рівні.

Основний зміст. Політичне лідерство в місцевій громаді має багато аспектів для вивчення. Різні дисциплінарні визначення тлумачать це явище з позицій особистісних якостей та можливостей впливати на ситуацію та поведінку людей. Політичний аспект лідерства місцевої громади полягає у можливостях змінювати політичну ситуацію на місцевому рівні. Український науковець Ю. Карпець вірно говорить про таку категорію, як вплив. «Під ним слід розуміти комплекс факторів, які за певних умов можуть змінити поведінку, світосприйняття особи, її ціннісні орієнтири, або групи осіб в потрібному напрямку» (Карпець 2013, 152).

Продуктування лікарської моделі поведінки визначає високий рівень компетентності конкретної особи в демократичному суспільстві. Передумовою успішного лідерства є конкурентне середовище. Водночас вирішальним чинником є здатність та спроможність громадян сприйняти керівництво лідера. Ю. Карпець слушно зауважує, що «політичне лідерство є наслідком природних потреб людського суспільства. Ці потреби диктуються необхідністю самоорганізації, упорядкування життєвого укладу і поведінки людей з метою забезпечення їхньої життєдіяльності. Таке впорядкування досягається завдяки вертикальному управлінню, на чолі якого є лідер» (Карпець 2013, 154).

Усвідомлення порядку денного розвитку місцевої громади дозволяє лідерам пропонувати членам локальної спільноти конструктивні політичні альтернативи. В умовах трансформаційної демократії диференціація місцевих та центральних політичних проблем не є чіткою. У зв'язку з цим політичний лідер місцевої громади здійснює політико-селективну функцію: розмежовує другорядні та нагальні потреби громади. Ю. Карпець справедливо стверджує, що «інтереси суспільства вимагають від лідерів не тільки чітко сформульованих програм перетворень, але і бачення їх наслідків як позитивного, так і негативного характеру» (Карпець 2013, 155).

Світовий досвід розвитку політичної структури локальних спільнот свідчить, що змагання між політичними суб'єктами можливе за умови високого рівня розвитку громадянського суспільства та активістської політичної культури. Політичні партії на місцевому рівні в країнах сучасного ЄС демонструють високий рівень активності. Внаслідок цього партійні місцеві вибори є передумовою для перемоги на загальнонаціональному рівні. Це актуалізує питання якості партійного лідерства на локальному рівні в Україні. Слід погодитися з М. Морарь, яка вірно зазначає, що «партії та лідери в Україні недостатньо ефективно виконують ті функції, які мали б виконувати в демократичному суспільстві. У цьому зв'язку необхідним є науковий пошук шляхів «оздоровлення» всієї системи діяльності партійних лідерів з метою підвищення її результативності в політичних процесах сучасної України» (Морарь 2014, 68).

Діяльність політичних партій в умовах перехідного політичного режиму в Україні підпорядкована зусиллям отримання та утримання влади. Внаслідок цього на місцевому рівні загострюється політична конкуренція. При цьому в умовах сучасної України вирішальне значення має не формальна належність до партійних структур, а членство в неформальних клієнтелах, які вибудовуються за

ієрархічною ознакою. Згідно з М. Морарь, «особливого значення...характеристики партійного лідера набувають в умовах трансформаційного суспільства, коли відповідні «правила гри» у внутрішньо- та міжпартійному житті ще не є остаточно усталеними, а тому можуть бути з відносною легкістю змінені. Вміння відповідати на динамічну зміну політичних, соціальних, економічних та культурних процесів – одна із ключових характеристик представника партійного лідерства в країнах перехідного типу» (Морарь 2014, 69).

В Україні спостерігається явище утворення місцевих політичних партій, які формально мають загальнодержавну реєстрацію. Їх метою є мобілізація електорального ресурсу на користь конкретних місцевих бізнес-еліт. Отже, питання реструктуризації вітчизняної партійної системи стоїть досить гостро. Водночас її зміни будуть здійснюватися лише після перемоги нашої держави в драматичних визвольних змаганнях, які тривають з 24 лютого 2022 року. Як обґрунтовано стверджує М. Морарь, «обмеження партієтворення, узалежнення партійних лідерів від волі правлячих кіл трансформаційного суспільства руйнує національну політичну систему, знищує паростки демократії, забезпечує повернення авторитаризму. І навпаки, чим активніше лідери партій різного ідеологічного і соціокультурного спектра беруть участь у політичних процесах, тим швидше і динамічніше формується громадянське суспільство, тим незворотніші демократичні зміни у ньому» (Морарь 2014, 70).

Вагомим ресурсним забезпеченням лідерських позицій у місцевій громаді вже багато років слугує контроль над медіа простором. За цифрової доби в цій сфері спостерігається конкуренція на основі більш якісного використання новітніх технологій. Тим не менше, сучасний лідер місцевої громади, як у сталих демократіях Заходу, так і в трансформаційних державах Сходу, повинен володіти мистецтвом впливу на аудиторію як особисто, на так і через посередництво медіа. Разом з тим, вплив не повинен перетворюватися на суцільний контроль і зловживання. Оптимальною є модель ділової комунікації з громадою. Ю. Охотнік слухно вважає, що «ЗМІ підтримують певні політичні сили, порушуючи рівень збалансованості інформації та аналізу на користь того чи іншого геополітичного утворення. Саме тому у сучасній політиці ЗМІ стають вагомим та дієвим інструментом маніпуляції свідомістю, досягнення поставлених цілей лише за допомогою інформаційнопсихологічного впливу» (Охотнік 2013, 200).

Наявність потужних політичних проєктів як чинника встановлення політичного домінування в місцевій громаді є перспективною темою для розуміння подальшої еволюції локальної політики в Україні. Бренд потужного та успішного партійного об'єднання забезпечує канал комунікації з політично ангажованими громадянами. На прикладі міста Києва це можна побачити в особі мера В. Кличка та партії «Удар». В. Візьонок аргументовано зазначає, що «якщо партійна ніша залежить від структури політичної системи, тобто вписана у зовнішній контекст, то напрям, засади діяльності і стратегія вибудовуються всередині партії з урахуванням особливостей, що обумовлюються тією чи іншою нішею. Партія «УДАР» ідентифікувала себе як партія «нового типу», з молодим складом, прогресивними поглядами. Це було атрактором для потенційного електорату – молоді, що здебільшого проживає у містах і також ідентифікує себе з тими ж принципами та цілями, що й партія» (Візьонок 2013, 35).

Успішність брендової політичної сили має відображення в контексті еволюції іміджу локального політичного лідера. Якщо популярність партії має загальнодержавний обсяг, то локальний політичний лідер може претендувати на подальше національне визнання. В. Візьонок вірно вважає, що «збіг політичної ідентифікації партії та електорату забезпечив лояльність виборців та підтримку у вигляді голосів. Такій цілі мала слугувати і назва партії. У ній явно чи приховано окреслюються контури партійної платформи і наміри партії щодо впливу на політичне життя країни. Це найбільш доступний меседж виборцю, який може, не заглиблюючись у програму та інші тонкощі діяльності партії, зрозуміти хоча б у загальних рисах, що являє собою ця політична сила і чи варто за неї голосувати» (Візьонок 2013, 35).

Укріплення лідерських позицій місцевого лідера у свідомості громадян є можливим за умови зваженого підходу до опанування партійної символіки. Водночас складним завданням виступає поєднання особистісної та ідейної ідентичності. В умовах політичної конкуренції цей зв'язок може бути дуже легко втрачений. В. Візьонок наголошує, що «саме на такій тонкій матерії, як підсвідомість виборців працює символізація політики. Партійна символіка є найпростішим, однак ефективним засобом донесення до електорату через образочуттєву форму головних ідей, засад діяльності партії, а також має функції розпізнавального знака та встановлення зв'язку лідера партії з потенційними прихильниками» (Візьонок 2013, 36).

Персональні кейси розвитку місцевих політичних лідерів в Україні свідчать, що їх іміджеве домінування забезпечується значною мірою на основі персонального бекграунду або сфери походження. Ідеться про такі відомі особистості, як Віталій Кличко та Борис Філатов. У першому випадку

популярність місцевого лідера була побудована на його спортивній кар'єрі, в другому – відправною точкою політичної діяльності стала журналістська робота політика. В. Візьонок вважає, що «репутаційний капітал зосереджений довкола імені Віталія Кличка у спорті, у свідомості виборців відбулася його проекція на політичну сферу» (Візьонок 2013, 36).

Таким чином, значення місцевого політичного лідерства для менеджерської структури громади є нагальним. В умовах сучасної України підтримка локальних лідерів є важливою умовою консолідації місцевих громади. В умовах ворожого вторгнення що більш стабільним є локальний політичний менеджмент, заснований на визнаному лідерстві, то більш ефективною є політична консолідація на всіх рівнях.

Висновки. Таким чином сучасне політичне лідерство на локальному рівні є одним з важливих механізмів трансформації локальної політики у демократичних суспільствах. В умовах політичної трансформації локальне політичне лідерство визначає можливість переходу від адміністративно-командних методів управління до методів демократичного узгодження та широкого затвердження. Позиція лідера локальної громади в сучасній Україні набуває ваги ще раз через персоналізацію політичного курсу. Зв'язок між політичними групами та конкретними особистостями як на Заході, так і на Сході, вимагає наявності вольових засади для забезпечення певного вектору перетворень. Ця діяльність вимагає підготовки, конкурентного добору, значного політичного досвіду.

Локальний політичний менеджмент, який очолюється якісним політичним лідером є ефективним інструментом розвитку громади. Поява визнаного лідера є ознакою консолідації громади, наявності внутрішніх механізмів розв'язання протиріч, балансування інтересів всієї спільноти. Локальне політичне лідерство та політичний менеджмент є невід'ємними частинами політичних механізмів стратегічного розвитку громади. Вони визначають політичний порядок денний, політичний курс та можливість досягнення політичних результатів.

Khmelnykov A. Local political management and political leadership of the local community: Ukrainian and foreign perspectives

The article is devoted to the study of local political management, which is one of the key concepts of the newest branch of modern political science. The purpose of the research is to identify common and distinctive features between the phenomena of local political management and leadership in Western and Eastern political traditions. The difference between local political management and public governance and administration is characterized. It was emphasized that the need for democratic coordination of political interests, dialogue between the community and the government is quite acute for modern Ukraine. The institutionalization of local political parties and movements, the formation of a full-fledged local political agenda, the system of local public political discussions are analyzed. The significance of the political aspect of the leadership of the local community is revealed, which consists in the possibilities of changing the political situation at the local level. It was found that the decisive factor is the ability and capacity of citizens to accept the leadership of the leader. It was found that the political leader of the local community performs a political and selective function: he distinguishes between secondary and urgent needs of the community. It has been proven that party local elections are a prerequisite for victory at the national level. It has been established that in the conditions of modern Ukraine, the informal affiliation of public communities to party structures is of great importance. It is assumed that the restructuring of the domestic party system will be carried out only after the victory of our state in the dramatic liberation contests, which have been ongoing since February 2022. It was found that the brand of a powerful and successful party association provides a channel of communication with politically engaged citizens. It has been established that the modern leader of the local community, both in stable democracies and in transformational states, must possess the "art" of influencing the audience both personally and through the mediation of the media. The conditions of political competition and their influence on the relationship between the leader and the community are considered. The specifics of personal cases of the development of local political leaders in Ukraine are indicated. It was concluded that the connection between political groups and specific individuals requires the presence of psychological will-power bases to ensure a certain vector of transformations. It is substantiated that local political leadership and political management are integral parts of political mechanisms of strategic community development in both Eastern and Western political traditions.

Key words: political leadership, local political management, political agenda, local politics, local political interests, Western political tradition, Eastern political tradition.

Література:

1. Батушан В. В. Професійне формування політичного лідерства в системі державного управління як головний чинник ефективної розбудови демократичного суспільства: зарубіжний досвід Аналітика і влада. 2012. № 6. 244 – 253.
2. Батушан В. В. Становлення Інституту політичного лідерства в сучасній Україні: досягнення та перспективи. Аналітика і влада. 2011. № 4. 53 – 63.
3. Бондар Є. Бондар Т. Феномен політичного лідерства у сучасній Україні. Гілея: науковий вісник. 2013. № 75. 493–495.
4. Візьонок В. В. Роль лідера у діяльності політичних партій на прикладі політичної партії "Удар" (Український демократичний альянс за реформи) Віталія Кличка. Наукові записки НаУКМА. Політичні науки. 2013. Т. 147. 34–39.
5. Заруба О. Г. Соціокультурні комунікації в системі політичного лідерства. Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони. 2010. № 1. 97.
6. Карпець Ю. В. Інститут лідерства як механізм впливу в політико-владних відносинах. Актуальні проблеми політики. 2013. Вип. 49. 149–159.
7. Молчанов К. Маркетингова специфіка формування іміджу політичного лідера. Гілея: науковий вісник. 2013. № 73. 338–340.
8. Морарь М. В. Роль партійного лідерства в активізації політичних процесів сучасної України. Грані. 2014. № 2. 67–72.
9. Охотнік Ю. О. Роль інформаційної політики у лідерстві Німеччини в європейському союзі. Європейські перспективи. 2013. № 7. 194 – 201.
10. Elgie R. *Studying Political Leadership: Foundations and Contending Accounts*. Springer, 2016.
11. Hart P. T., Kane, J., & Patapan, H. (Eds.). *Dispersed democratic leadership: Origins, dynamics, and implications*. Oxford University Press. 2009
12. Kane J, & Patapan, H. (Eds.). *Good democratic leadership: on prudence and judgment in modern democracies*. OUP Oxford. 2014.

References:

1. Batushan V. V. Profesiynne formuvannya politychnoho liderstva v systemi derzhavnoho upravlinnya yak holovnyy chynnyk efektyvnoyi rozbudovy demokratychnoho suspil'stva: zarubizhnyy dosvid [Professional formation of political leadership in the state administration system as the main factor in the effective development of a democratic society: foreign experience] *Analityka i vlada*. 2012. № 6. 244 – 253 [in Ukrainian].
2. Batushan V. V. Stanovlennya Instytutu politychnoho liderstva v suchasniy Ukrayini: dosyahnennya ta perspektyvy. [Formation of the Institute of Political Leadership in Modern Ukraine: Achievements and Prospects] *Analityka i vlada*. 2011. № 4. 53 – 63[in Ukrainian].
3. Bondar Ye. Bondar T. Fenomen politychnoho liderstva u suchasniy Ukrayini. [The phenomenon of political leadership in modern Ukraine] *Hileya: naukovyy visnyk*. 2013. № 75. 493–495[in Ukrainian].
4. Viz'onok V. V. Rol' lidera u diyal'nosti politychnykh partiy na prykladi politychnoyi partiyi "Udar" (Ukrayins'kyy demokratychnyy al'yans za reformy) Vitaliya Klychka. [The role of the leader in the activities of political parties on the example of the political party "Udar" (Ukrainian Democratic Alliance for Reforms) of Vitaliy Klitschko] *Naukovi zapysky NaUKMA. Politychni nauky*. 2013. T. 147. 34–39[in Ukrainian].
5. Zaruba O. H. Sotsiokul'turni komunikatsiyi v systemi politychnoho liderstva. [Sociocultural communications in the system of political leadership] *Suchasni informatsiyi tekhnolohiyi u sferi bezpeky ta oborony*. 2010. № 1. 97[in Ukrainian].
6. Karpets' Yu. V. Instytut liderstva yak mekhanizm vplyvu v polityko-vladnykh vidnosynakh. [Institute of leadership as a mechanism of influence in political and power relations] *Aktual'ni problemy polityky*. 2013. Vyp. 49. 149–159[in Ukrainian].
7. Molchanov K. Marketynhova spetsyfika formuvannya imidzhu politychnoho lidera. [Marketing specifics of forming the image of a political leader] *Hileya: naukovyy visnyk*. 2013. № 73. 338–340[in Ukrainian].
8. Morar' M. V. Rol' partiynoho liderstva v aktyvizatsiyi politychnykh protsesiv suchasnoyi Ukrayiny. [The role of party leadership in the activation of political processes in modern Ukraine] *Hrani*. 2014. № 2. 67–72[in Ukrainian].
9. Okhotnik Yu. O. Rol' informatsiynoi polityky u liderstvi Nimechchyny v yevropeys'komu soyuzi. [The role of information policy in Germany's leadership in the European Union] *Yevropeys'ki perspektyvy*. 2013. № 7. 194 – 201[in Ukrainian].
10. Elgie R. *Studying Political Leadership: Foundations and Contending Accounts*. Springer, 2016.

11. Hart P. T., Kane, J., & Patapan, H. (Eds.). *Dispersed democratic leadership: Origins, dynamics, and implications*. Oxford University Press. 2009.
12. Kane J, & Patapan, H. (Eds.). *Good democratic leadership: on prudence and judgment in modern democracies*. OUP Oxford. 2014.

Стаття надійшла до редакції 30.09.2022

Стаття рекомендована до друку 03.10.2022